

## **FINANSAL KRİZLERDE IMF'İN**

### **ROLÜ VE ÖNEMİ:**

#### **1997 ASYA VE 2000 - 2001 TÜRKİYE KRİZLERİ**

Ahmet TURGUT\*

##### **Abstract**

*Role and Importance of IMF in Financial Crises: 1997 Asia and 2000-2001 Turkey Crises*  
States and markets have been continuously shaped by the developments such as globalisation, technological advancement and increasing competition since 1990s. In this period of time, markets have been faced with both new opportunities and dangers. The phenomenon of financial integration, which is considered as one of the primary opportunities for states, might lead to both economic development and financial crises. Financial integration theory, which is based on the understanding that when domestic savings are insufficient, foreign savings could provide resources for domestic investment and economic growth, has considered as identical with financial crisis in practise. The most active institution for financial integration is undoubtedly IMF. IMF, where main aim is to regulate international financial activities and to establish monetary stability, is questioned due to the level of financial integration and the crises occurred in the process of integration. IMF is questioned about not successfully predicting crises the wrong economy policies it suggest and not taking into account the peculiar and particular conditions of countries. This study considers whether IMF has any role in recent economic crises in Asia and Turkey or not. The study concludes that IMF has some roles in economic crises in the light of this conclusion it suggest to reform itself to minimize its role in economic crises.

**Key Words:** Financial crisis, Role of IMF in Financial Crises, Asia and 2000-2001 Turkey Crises

##### **Özet**

Özellikle 1990 sonrası dönemde; küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve artan rekabet gibi gelişmeler ülkeleri ve piyasaları sürekli şekillendirmiştir. Bu dönemde piyasalar yeni fırsatlar ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu fırsatların başında gelen finansal entegrasyon olgusu ülkeleri, ekonomik gelişme fırsatı yanında finansal kriz tehlikesiyle de karşı karşıya bırakmıştır. Yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı temeline dayanan finansal entegrasyon teorisi uygulamada ülkelerin içine düştüğü kriz olgusuyla birlikte anılır olmuştur. Finansal entegrasyon sürecinin en aktif kurumu hiç şüphesiz IMF dir. Temel amacı uluslararası finansal konularda düzenleme yapmak ve parasal istikrarı sağlamak olan IMF, finansal entegrasyonun ulaştığı seviye ve beraberinde yaşanan krizlerden dolayı sürekli tartışılmaktadır. Bu tartışmaların ana eksenini IMF'nin krizleri önceden öngöremediği, hatalı iktisat politikaları ve ülkelerin iç dinamiklerini hesaba katmamak vb. konularda odaklanmaktadır. Bu çalışma, Asya ve son Türkiye krizleri bağlamında IMF'nin krizlerdeki rolünün olup olmadığının teorik olarak tespiti üzerine olmaktadır. Çalışma IMF'nin krizlerde rolü olduğu sonucuna varmakta ve bu tespit doğrultusunda kendini reforma tabi tutması gerektiğini ileri sürmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Finansal Kriz, Krizlerde IMF'nin Rolü, Asya ve Türkiye Krizleri

\* Dr., Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F, İşletme Bölümü

## **Giriş**

1970'lerde başlayıp 1980'lerde hızlanan finansal liberalleşme/ entegrasyon süreci, 1990'lardan sonraki dönemde küreselleşmenin de etkisiyle ulusal finansal piyasalarla uluslararası finansal piyasalar arasındaki engellerin kalkması, dünyada hızlı bir finansal entegrasyon yaşanmasına neden olmuştur. Finansal entegrasyon sürecinin, gelişmekte olan ülkelerde gelişmeyi hızlandırıcı etkiler doğurması beklenmektedir. Ancak, bu ülkelerde sık sık yaşanan finansal krizler, finansal entegrasyon ile bu krizlerin ortaya çıkışı arasında sıkı bir ilişki bulunduğu yönünde iddiaların artmasına neden olmuştur.

Finansal entegrasyonun yararlarına karşın, günümüzün önemli bir gerçeği de gelişmekte olan ülkelerde sık sık finansal krizlerin yaşanması, bu ülkelerde büyük ölçüde işsizlik, yoksulluk ve sefaletle neden olmaktadır. Günümüzün gerçekleri açısından, finansal krizler adeta yaşanan finansal küreselleşmenin doğal bir sonucu olarak görülmektedir (Seyidoğlu, 2003: 143). Bu krizlerden bazıları şunlardır: 1994 Meksika

Krizi, 1997 Güney Doğu Asya Krizi, 1998 Rusya Krizi, 1999 Brezilya Krizi ve 2001 Arjantin Krizidir. 1990'lardan sonraki dönemde Türkiye'de de Ocak 1994 Krizi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 gibi ciddi krizler ortaya çıkmıştır. Sık sık finansal krizler yaşayan ülkeler bu krizlerden büyük refah kayıplarına uğramışlardır. Bu krizlerin en temel özelliklerinden birisi IMF ile ortaklaşa bir istikrar programı uygulanırken (1994 Türkiye Krizi hariç) ortaya çıkmış olmalarıdır.

Bu çalışmanın amacı, finansal entegrasyon politikaları sonucunda ortaya çıkan finansal krizlerde uluslararası para fonu, IMF'nin rolünün olup olmadığının teorik olarak tespiti üzerine olmaktadır. Dünya ekonomisinde 1990 sonrası

yaşanan krizlerin içerisinde etkileri bakımından en önemli ve en büyüğü hiç kuşkusuz 1997 Asya Krizidir. Ayrıca, Türkiye'de yaşanan son krizler olan 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri olduğu gerçeğinden hareketle bu çalışma, 1997 Asya Krizi ile 2000 ve 2001 Türkiye Krizleriyle sınırlandırılmıştır. Aksine 1990 sonrası oluşan krizlerin detaylı değerlendirilmesi başka bir çalışmanın konusu olduğundan; yukarıda sayılan ülke krizleri, kriz çeşitleri ve kriz modelleri bu çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

### **1.1. Kavramsal Olarak Kriz**

Kriz, çeşitli bilim dallarında ve aynı zamanda günlük konuşma dilinde çok yaygın olarak kullanılan kavramlardan birisidir. Etimolojik kökeni Yunanca "krisis" kelimesine dayalı olan kriz kelimesi, sosyal bilimler alanında çoğu kez "buhran" ve "bunalım" kelimeleri ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Sosyal bilimler açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak hiç de kolay değildir. İçinde bulunulan durumun ya da karşı karşıya kalınan olayların ne derece "kriz" olduğu kişiden kişiye değişebilmektedir. Herhangi bir durumu kriz olarak adlandırabilmek için krizin temel unsurları ya da özelliklerinin bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

Ekonomik anlamda kriz, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin makro düzeyde devlet; mikro düzeyde ise firmaları ciddi olarak etkileyecek sonuçlar ortaya çıkarması anlamına gelmektedir (Aktan ve Şen, 2001: 1225). Başka bir tanımlamaya göre kriz, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya finans piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmaları ifade etmektedir (Kibritcioğlu, 2001: 174).

Krizlerin en önemli özelliği önceden tahmin edilemeyen ya da bilinmeyen bir

anda ortaya çıkmasıdır. Yoksa normal süreç içerisinde ortaya çıkan her sorun kriz anlamına gelmemektedir. Krizin bir diğer önemli özelliği, kişiler ve organizasyonlar için hem bir tehlike ve tehdit oluşturması, hem de yeni fırsatlar yaratmasıdır. Bu anlamda kriz, genellikle düşünüldüğü gibi tamamen “negatif” karakter taşıyan bir kavram değildir. Ayrıca, krizlerin bir diğer özelliği de bir bulaşıcı hastalık gibi yayılma etkisi göstermesidir (Aktan ve Şen, 2001: 1225). Ayrıca, Herhangi bir organizasyonda ortaya çıkan bir kriz diğer sektörleri de etkisi altına alabilmektedir. Etkiledikleri sektörler açısından ekonomik krizler; reel sektör krizleri ve finansal sektör krizleri şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Reel krizler, üretimde ve/veya istihdamda önemli dalgalanmalar olarak ortaya çıkmaktadır. Finansal krizler ise, ekonominin reel kesimi üzerinde tahrip edici etkiler yaratabilen ve piyasaların etkin işleyiş biçimini bozan finansal piyasa çöküşleridir.

### **1.2.Finansal Entegrasyonda Uluslararası Kuruluşlar**

Yirminci yüzyıl, siyaset, toplum, teknoloji ve ekonomi alanlarında oldukça hareketli geçmiştir. Bu gelişmenin altında yatan temel nedenler iki gruba ayrılabilir (Alp, 2003: 21). Birincisi, teknolojik, sosyal ve kültürel değişimler uluslararasıdaki ekonomik farklılıkları azaltırken, ulaştırma ve iletişim alanındaki gelişmeler, sermaye, bilgi, mal ve hizmet dolaşımını kolay ve hızlı hale getirmiştir. İkincisi, önceleri mevcut olan, uluslararasıdaki ticari ve sermaye hareketlerini kısıtlayan, hatta yasaklayan düzenlemeler büyük ölçüde gevşetilmiş, özellikle gelişmiş ülkeler arasında hemen hemen ortadan kaldırılmıştır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, önceleri kumanda ekonomisine sahip ülkelerin bile serbest piyasa

mekanizmasını uygulamaya koymaları ve uluslararası ticaret ve finans alanındaki liberalizasyonlar nedeniyle, ulusal ve uluslararası finansal piyasalarda kamu otoritelerinin etkinliği azalmış, fon arz ve talebi serbest piyasa mekanizması çerçevesinde, özel sektör ve kurumları tarafından yerine getirilir olmuştur. Yukarıda saydığımız gelişmelerin bir sonucu olarak ulusal piyasaların küreselleşmesi (uluslararasılaşması), finansal piyasalardaki gözetim ve denetimin uluslararası işbirliği içerisinde yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Çünkü uluslararası arenada faaliyet gösteren herhangi bir ülkenin veya kurumlarının kriz riskiyle karşılaşması bu ülke veya kurumla işlem yapan yerli veya yabancı katılımcıları etkisi altına almakta ve olay uluslararası boyut kazanmaktadır. Son yirmi beş yıl içerisinde uluslararası finansal sistem bu tür olaylara sahne olmuştur. Bu nedenle finansal piyasalar tamamen düzenlemelerden arındırılmamış ancak düzenlemelerin yönü piyasa mekanizmasını sınırlandırmaktan ziyade finansal kurumların sağlam bir mali yapı içerisinde faaliyet göstermesine yönelmiştir.

Yirminci yüzyılda uluslararası ticaret ve finansla ilgili ortaya çıkan pek çok düzenleyici kurum arasında iki tanesi ön plana çıkmaktadır. Bunlar; 1930 yılında kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlement: BIS) ve 1945 yılında kurulan Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund: IMF)'dir. Uluslararası finansal sistemi etkileme ve uluslararası parasal konularda düzenleme yapmak görev ve sorumluluğu IMF'de olduğundan, ayrıca benzer kurumlar arasında en etkini olduğundan sadece IMF ile ilgili açıklamalar yapılacaktır.

### **1.2.1. Uluslararası Para Fonu (IMF): Kuruluş Amacı ve Değişen Rolü**

IMF, uluslararası parasal işbirliği ve döviz kuru istikrarını desteklemek, ekonomik büyüme ile yüksek istihdamı teşvik etmek ve üye ülkelerin ödemeler dengesi finansmanında karşılaştıkları sorunların aşılmasını kolaylaştırmak amacıyla 1 Temmuz 1944 Bretton Woods konferansları sonucu kurulmuş ve 1946 yılında faaliyete geçmiştir. Bu konferansta alınan kararlara göre uluslararası para konularını düzenleme görevi IMF'ye verildiğinden IMF uluslararası para sisteminin işleyişinden sorumlu olmaktadır (Seyidoğlu, 1994: 646). IMF'nin Bretton Woods sisteminde başlıca üç görevi bulunmaktadır (Karluk, 2002: 495). Bunlar;

Ulusal paraların kurlarında düzenli ilişkiler sağlamak ve döviz piyasasını ilgilendiren sorunlara çözüm bulmaktır,

Ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabındaki kalemlere uygulanan döviz kontrollerini ortadan kaldırarak bütün ulusal paraların birbirine serbestçe çevrilebileceği bir ekonomik düzen gerçekleştirmektir,

Ödemeler bilançosu geçici açık veren üyelere likit kaynak tahsisinde bulunarak bu dengesizliği gidermeye yardımcı olmak, bilanço açıkları geçici olmayıp "temel veya yapısal" nitelikte olan üye ülkelere döviz kurlarını değiştirmeyi önermektedir.

1971 yılına kadar başarıyla uygulanan bu sistem 1973 yılında yıkılmıştır. Doların uluslararası piyasada devamlı değer kaybetmesi üzerine ABD, doları devalüe etmek yerine üye ülkelerin paralarını dolar karşısında revalüe etmesini istemiştir. Üye ülkeler buna yanaşmamıştır. Ayrıca dolar hiçbir ülkenin parasına bağlı olmadığından ve uluslararası bir işbirliği gerçekleştirilemediğinden devalüe

edilememiştir. Bunun üzerine 15 Ağustos 1971 tarihinde ABD, Camp David Kararları olarak bilinen önlemleri uygulamaya koymuştur. Bu kararların en önemlisi doların altına olan konvertibilitesinin kaldırılması olmuştur. Böylece Merkez Bankaları da artık ABD Merkez Bankasından onsu 35 dolardan altın elde edemeyeceklerdir. Bu kararın doğal sonucu olarak Bretton Woods'ta kurulan altın döviz standardı sona ermektedir. Bu tarihten sonra serbest piyasada dalgalanmaya bırakılan dolar, 1971 – 1973 arası iki kez devalüe edilmiş ve sistemin sabit döviz kuru yönü de Mart 1973 yılında çökmüştür (Karluk, 2002: 502).

Sabit kurlu Bretton Woods Sisteminin işleyişinden sorumlu olarak kurulan IMF, bu sistemin çöküşünden sonra da uluslararası finansal düzeni sağlamadaki temel görevini sürdürmüştür. Çünkü günümüzde uluslararası özel finansal piyasalardan veya öteki resmi kaynaklardan borçlanmak isteyen ülkeler için IMF ile anlaşmaya varmış olmak, kredi verecek kuruluşlar için de büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, IMF onayını almış bir ülkenin uluslararası para piyasalarından daha düşük faizle borçlanma imkânı bulunmaktadır.

Sabit kurlu Bretton Woods sistemi 1973 yılında çöktükten sonra IMF ana sözleşmesinde yapılan değişiklikler 1 Nisan 1978 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece IMF sözleşmesinde bazı değişiklikler yapılmıştır (Karluk, 2002: 506). Bunlar;

Döviz kurlarının yönetiminde üye ülkelere daha fazla inisiyatif verilmiş ve IMF'nin sorumluluğu genişletilmiştir,

Üyelerin bilançolarındaki kısa dönemli dengesizliklerine yardım edebilmek için IMF'ye hareket serbestfisi tanınmıştır,

Üyeler, ödemeler bilançosunun dengeye gelmesini engelleyecek veya diğer ülkelere zarar verecek şekilde döviz kurlarına veya uluslararası para sistemine müdahale etmekten kaçınacaklardır,

Eğer bir müdahale zorunluluğu doğarsa, özellikle paralarına müdahalede buldukları üyelerin çıkarlarını göz ardı etmeyeceklerdir,

Üyeler, döviz spekülasyonunu önlemek amacıyla döviz piyasalarına müdahale ederek istikrarsızlığı giderici önlemleri alacaklardır.

Değişen IMF ana sözleşmesinin 4. maddesi, üye ülkelerin istikrarlı bir döviz politikası izleyebilmeleri için, gerek birbirleri gerekse fon ile sıkı bir işbirliği yapmalarını öngörmektedir. Böylece IMF, uluslararası para sisteminin işleyişinde aksama olmaması için, üye ülkelerin kur politikalarını gözetme görevini üstlenmiştir. Yeni düzenleme çerçevesinde üye ülkeler, sabit veya esnek kur sisteminden istedikleri birini benimseyebileceklerdir. Ayrıca, 4. madde gereği IMF sorumluluklarını ihmal ettiğinden şüphelendiği üyeleri hakkında iç ve dış ekonomik politikalarının değerlendirildiği uluslararası görüşme başlatabilmektedir.

1990 sonrasında özellikle ABD ve G-7'lerin liderliğinde ekonomik ve finansal alanlarda daha fazla liberalizasyon ve entegrasyon fikri Washington konsensüsünün uygulama fırsatı bulmasını sağlamıştır. 2000 sonrasında ise serbest rekabet, küresel birleşme ve makroekonomik istikrar tartışmalarının etkisiyle yenilenen Washington konsensüsü; ülkeler arasındaki dış ticaret ve sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin kaldırılması ve bu amaca yönelik olarak fikri mülkiyet haklarının korunması, rekabet hukukunun yaşama geçirilmesi, tüketicinin korunması, finans kesiminin uluslararası standartlara uygun bir yapıya kavuşturulması gibi küresel

nitelikli düzenlemeler, IMF'yi küresel entegrasyonun belirleyicileri arasında önemli bir aktör konumuna taşımıştır (Soyak, [http://www.bilgiyoneti.org/cm/pages/mkl\\_gos.php?nt=202](http://www.bilgiyoneti.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=202), 10.11.2005).

### **1.3. Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü**

Finansal entegrasyon sürecinin hızlanarak devam ettiği 1990 sonrasında dünyada pek çok finansal kriz yaşanmıştır. Yaşanan bu finansal krizler, uygulanan iktisat politikaları ve geliştirilen kriz teorilerinin bir anlamda sorgulanması gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Bunun doğal sonucu olarak, uluslararası finansal sistemin en güçlü ve en etkin kuruluşu olarak, finansal istikrarı sağlamayı amaçlayan IMF'nin önerdiği politikaların eleştirilmesini de kaçınılmaz kılmaktadır.

Uluslararası para fonu, 1997 Asya Krizinden sonra giderek daha çok tartışılan bir kuruluş haline gelmiştir. IMF'nin politikaları ve özellikle bu politikaların sosyal sonuçları geçmişte de tartışılmıştır. Genel olarak IMF'nin önerdiği ihracata ve dış finansmana dayalı bir gelişme modeli izleyen Asya ülkelerinin krize girişi, IMF'ce önerilen politikalara güveni sarsmıştır. Kriz sonrası IMF'nin yapısının, görevlerinin ne olması gerektiği ve görevlerini ne ölçüde gerçekleştirdiği tartışma konuları arasına girmiş ve IMF çeşitli kesimlerden oldukça sert eleştiriler almıştır. Ayrıca Asya Krizi, IMF tarafından önerilen sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi durumunda, piyasaların sermayeyi optimal kullanacağı tezine ve piyasa çözümlerine olan güveni de önemli ölçüde sarsmıştır.

Yukarıda da değinildiği gibi 1990 sonrası meydana gelen ekonomik ve finansal krizleri yaşayan ülkeler kriz öncesi IMF ile ortak istikrar politikalarını yürüttüklerinden kriz sonrasında IMF'nin

sorumlulukları şiddetli bir tartışma konusu olmuştur. Bu nedenle bizde IMF'nin rolünü araştırmak istedik yukarıda da belirttiğimiz gibi çalışmayı sınırlandırmak amacıyla 1997 Asya Krizi ve 2000-2001 Türkiye Krizleri sırasıyla aşağıda incelenecektir.

### **2.1. 1997 Asya Krizinde IMF'nin**

#### **Rolü**

Asya krizine yönelik açıklamalar, IMF'nin Kriz açıklamaları ve IMF'yi hatalı bulanların yaklaşımı şeklinde sınıflandırılmaktadır. IMF'nin Asya ülkelerine önerdiği politikaların kriz yaratıcı etkileri ile önerilen politikaların uygulanması sırasında yaşanan sorunları gidermek için müdahalede bulunması çelişkili bir durumu yansıtmaktadır. IMF'nin bir ülkede yaşanan krizi önlemek için önerdiği politikaları farklı nitelikteki başka bir kriz için önermesi de başka bir çelişkidir. Örneğin Latin Amerika ülkelerinin yaşadığı krizle Doğu Asya krizi farklı nitelikte krizler olmasına rağmen, her iki kriz için aynı kurtarma operasyonları uygulanmıştır. Doğu Asya ülkelerinde bütçe açığı yoktu ve enflasyon düşük seviyelerdedir. Latin Amerika ülkelerinde ise talep fazlalığı, Doğu Asya'da ise talep yetersizliği söz konusudur. Ayrıca, önemli bir başka farklılıkta Doğu Asya ülkelerinde şirketlerin borçlarının çok yüksek düzeyde olmasıdır. Doğu Asya'da sorunlar mikro temellere dayanırken bu sorunlar ileri tarihte makro sorunları da beraberinde getirerek krizi tetiklemekte önemli rol oynamıştır (Kansu, 2004: 123).

Asya krizinin ortaya çıkışından çok kısa süre öncesine kadar, IMF'nin Asya ülkelerine ilişkin değerlendirmeleri son derece olumlu olmuştur. Bu nedenle krizi öngöremediği ve uluslararası yatırımcıları yanılttığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ayrıca, IMF'nin Asya krizinin çözümü için uygulanmasını önerdiği politikaların

Asya ülkelerinde ağır bir durgunluğa neden olması yüzünden de eleştirilmektedir.

IMF kendisine yöneltilen eleştirilere karşılık, Asya krizi sürecinde de kriz yönetimini üstlenmiş, desteklediği ihracata yönelik ve dış finansmana dayalı modelin işlerliği açısından bir sorun bulunmadığı varsayımıyla hareket etmiştir. Kriz esas olarak ülkelerin uyguladıkları yanlış iktisat politikalarına bağlanmış, çözüm için IMF, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi sürecinin devam ettirilmesi yanında geleneksel istikrar politikası önlemlerinin uygulanmasında ısrarlı olmuştur. Ancak, ekonomik yapısı güçlü olmayan, bankacılık ve finans gibi sektörlerde yapısal düzenlemeleri yapamamış ülkelerde bu durum, ülkeye sermaye giriş çıkışını riskli hale getirmiştir (Tobin ve Rains, 1998: 16).

Asya Krizi sonrası IMF'de kendisini savunmuştur, başta IMF başkan yardımcısı Stanley Fischer olmak üzere, IMF'nin açıklamaları; krizin sebebi dış açığın büyümesi ve finansal piyasalardaki aşırı ısınma konusunda yetersiz kalması, sabit döviz kuru sisteminin uzun süre uygulanıyor olması ve dış borçların döviz kuru üzerinde yarattığı aşırı baskı olarak özetlenmektedir. Fischer Asya Krizine her şeyden önce, Asya ülkelerinin yanlış iktisat politikalarının sebep olduğunu iddia etmektedir (Fischer, 1998a: 169).

IMF Asya ülkelerindeki zayıf politik yapının da etkili olduğunu söylemektedir. Ayrıca yatırımcılar, sabit döviz kurunu kur garantisi olarak değerlendirdiklerinden ahlaki tehlike de (Moral Hazard), etkili olmuştur. IMF, Asya ülkelerinin sorunlarla mücadelede önemli ölçüde geciktiklerini, para politikası ve yapısal reformlar için gerekli önlemlerin alınmamasıyla ve bulaşıcı etkilerle durumun daha da kötüleştiğini ifade etmektedirler.

IMF yukarıdaki kriz açıklamalarına rağmen, çok ciddi şekilde eleştirilmektedir. Bu eleştiriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Demir, 1999:185-187).

•IMF'nin kriz açıklamasında Asya ülkelerini krize götüren faktörler olarak sıralanan, ödemeler bilançosu açıkları, paralarının aşırı değerlenmesi hisse senedi ve gayri menkul fiyatlarının aşırı artışı, bankacılık sektöründeki zayıflık vb. Sorunların tümü Asya ülkelerinde kriz öncesi mevcut durumu yansıtmaktadır. Ancak göz ardı edilen husus bu sorunların, Asya ülkelerinin yabancı sermayeyi çekmek üzere uyguladıkları politikalarla ve ülkeye hızlı sermaye akışı ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır.

•IMF'nin kriz yaklaşımının temel özelliği, kriz açıklamalarının da, krize çözüm önerilerinin de serbestçe işleyen finans piyasalarının etkin kaynak dağılımını sağlayacağı varsayımı çerçevesinde, şekillenmesidir. Oysa Asya krizi finans piyasalarının dünya ölçeğinde etkin kaynak dağılımını sağlayacağı tezi açısından önemli sorunlar getirmektedir.

•Asya ülkeleri kriz öncesinde her yıl IMF tarafından denetlenmektedir. IMF Asya krizini bu ülkelerin hatalı olduğunu ileri sürdüğü politikalarına bağlamaktadır. Ancak kriz öncesinde bu politikaları hatalı gördüğüne ilişkin bir söylemi bulunmamaktadır. Aksine Asya ülkelerinin uyguladıkları politikalar IMF'ce onaylanmaktadır.

•IMF, krizden sonra, bu ülkelerin yabancı sermaye girişini teşvik etmede kullandığı başlıca politikalar olan yüksek faiz ve sabit kur politikalarından, sabit kur politikasını hatalı bir politika olarak öne sürmektedir.

•IMF'nin istikrar programların aslında Asya ekonomilerini kurtarmaya yönelik değil de borç veren kuruluşları kurtarmaya yönelik olduğu yönünde eleştiriler mevcuttur (Arın, 1998: 7).

•IMF'ye yönelik eleştiri, IMF'nin Asya ülkelerine yönelik bütçe açığını küçültme, para arzını kısma gibi önerilerinin zamanlamasının yanlış olduğu, çünkü bu önlemler büyümeyi yavaşlatmış ve bütün ekonomiyi etkileyen mali krize yol açmıştır (Arın, 1998: 13).

•IMF'nin döviz krizi ile karşı karşıya kalan ülkelere geleneksel olarak tavsiyesi faizlerin yükseltilmesidir. Bu politikalar, sıkı maliye politikalarıyla desteklenecektir. Buna göre bankacılık sisteminin para arzında daralmalar olacak, ayrıca vergiler yükseltilecek, kamu harcamaları kısılacaktır. Burada temelde amaçlanan, para birimlerinin değer kayıplarının kontrol altına alınması, izlenecek yüksek faiz politikaları ile yabancı sermayenin ilgili ülkeyi terk etmesinin önlenmesidir. Bir taraftan, yabancı yatırımcıya tek kazanç sağlanırken, diğer taraftan baskı altında bulunan para birimlerinden dolara veya başka bir dövize kaçışın önlenmesi, dolayısıyla, para birimlerine istikrar sağlanması hedeflenmiştir. Kriz yaşayan ülkelerde para birimlerinin değer kaybına uğrama sürecinin durdurulamamış olması, bu ülkelere yatırım yapan yabancı kuruluşların yatırımlarında değer kaybına yol açmakta, bu durum da yabancı sermayenin kaçışını hızlandırmaktadır (Stiglitz, 2002a: 133).

•Doğu Asya krizinin temeli mikro nedenlere dayanırken IMF'nin önerdiği makro modeller sorunlara çözüm getirememiştir. Mikro düzeydeki firmalarda yaşanan sorunlar ile reel ve mali sektörde yaşanan olumsuzluklara rağmen IMF yüksek faiz politikalarını önermiş ve sorunları daha da derinleştirmiştir (Stiglitz, 2002a: 137).

•IMF programlarının başarısızlığının ana nedenlerinden birisi, IMF'nin çok sayıda detaylı şartları ülkelerin en acil ihtiyaçlarına odaklanmasına engel teşkil etmektedir. Bundan dolayı, ülkeler bu programları tam olarak içselleştirememekte ve programı isteksiz olarak uygulamak zorunda kalmaktadır. Tayland'da olduğu gibi, işler

biraz iyi gidince programdan sapılmaktadır (Stiglitz, 2003a: 32-34).

Asya krizinde IMF'nin eylemleri ve programları birçok gözlemci tarafından eleştirilmiştir. IMF'nin Asya'nın kurumsal konularla ilgili olarak sert (katı) reformlara ihtiyacı olduğunu ilan etmesinin yatırımcıların paniğe kapılmasına ve bölgeden çekilmelerine yol açtığı iddia edilmektedir. Ancak, IMF'nin girişimleri bu panik ve belirsizliği ortadan kaldırdığı için de başarılı olarak nitelenmektedir (Kutan, 2003: 182). 1997 Asya krizinde, son yıllardaki iyi ekonomik gelişmelere bakılarak bir kriz olacağı beklenmemiştir. Krizden sonra IMF'nin temel amacı zayıf yurt içi finansal sektörlerle birlikte sadece yabancı sermaye çıkışını tersine çevirmeye yönelik olmuştur. Kısaca, hedef piyasalara güveni yeniden kazandırmaya yönelik olmuştur (Grenville, 2004: 77).

Böyle bir eleştiri ortamında artık IMF'ye gerek olmadığı ve hükümetlerin kendi kendisini koruması gerektiği savunulmaktadır. Tobin ise, IMF'nin dünya ekonomisi için gerekli olduğunu ancak, IMF orijinal görevi olan para piyasalarını düzenleme görevine geri dönmesi gerektiğini savunmaktadır (Tobin, 1998: 17).

## **2.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Türkiye Krizlerinde IMF'nin Rolü**

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat Krizleri Türkiye ekonomisi üzerinde çok önemli tahribat yapan krizlerdir. Bu tahribatların da nedeni enflasyon, kurlar ve faizler arasındaki denge bozuklukları, yani 2000 yılı başında devreye konan istikrar programı ve bu programın uygulanmasıdır. Kasım 2000 öncesi faizler yapay olarak düşürülüp negatif faizlere dönüşünce, kişi ve kuruluşlar düşük faizli banka kredilerinin de etkisiyle Türk Lirası cinsinden harcamalarını arttırmışlardır. Kasım ayı

kriziyle birlikte faizler aşırı derecede yükselmiş ve yükselen faizler bankaları ve şirketleri çok zor durumlara sokmuştur. Öte yandan, devletin istikrar programını "kararlı" bir şekilde uygulayacağı konusundaki taahhütleri pek çok banka ve şirketi yabancı para üzerinden borçlanmaya yöneltmiş, pek çok kuruluş dövizdeki açık pozisyonlarını arttırmıştır (Ertuna, 2001: 500). Programın uygulanma sürecinde belli başlı hatalar yapılmıştır. Bu hatalar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir (Çarıkcı, 2001: 479).

Yukarıda belirtildiği gibi her istikrar programında temel amaç enflasyonu düşürmek olduğu için, genellikle para ve maliye politikası toplam talebi kısıacak şekilde uygulanır. Merkez Bankası ise, uyguladığı para ve faiz politikası ile tasarrufu teşvik yerine tüketime ağırlık veren bir politika uygulamıştır. 2000 yılının özellikle Nisan-Ağustos döneminde yıllık enflasyon %50 seviyesinde iken, faiz oranları % 40'ın altına düşürülmüş, ilaveten tüketici kredi faizlerinin düşmesine yol açarak tüketimi kamçulamıştır. Nitekim 1999'dan 2000'e dayanıklı tüketim malları (buzdolabı, TV, otomobil vb.) satışlarındaki artış % 8'den % 23,7'ye yükselmiştir.

Yıllık enflasyon hızının % 50-55 arasında seyrettiği bir dönemde, mevduata verilen faiz oranları da % 40 dolayına indirildiği için tasarruf etmek cazibesini kaybetmiş, buna ek olarak reel döviz kuru düşük tutulduğu için tasarruf sahibinin gelir temin edeceği araçlar ortadan kaldırılmıştır. Neticede, Türkiye'nin yatırım ve üretim için ihtiyaç duyduğu tasarruf mevduatının tüketim harcamalarıyla heba edilmesi, çok kısa sürede likidite krizinin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye'de yaşanan son krizlerle ilgili olarak da IMF'nin başarısız olduğu yolundaki tartışmalar hala devam

etmektedir. Çünkü Türkiye’de hükümet ve Merkez Bankası Stand-by anlaşmasının maliye ve para politikası hedeflerine harfiyen uymuştur. Bundan dolayı Kasım 2000’de IMF başkan yardımcısı Stanley Fischer “Türk hükümetinin programı çok iyi gidiyor; çok önemli sonuçlar alınmaktadır” diyerek programa övgüler sıralamaktadır (Boratav, [http://www.bilkent.edu.tr/%7EyeldanbsYazilar\\_Uye/Boratav\\_IMF.html](http://www.bilkent.edu.tr/%7EyeldanbsYazilar_Uye/Boratav_IMF.html)). Ancak kriz esnasında ve sonrasında aynı Fischer, Türkiye hükümetinin hatalı davrandığını belirtmektedir. 17. Stand-by programında hedeften sapan tek gösterge cari açık olmuştur. Bunun nedeni, olağanüstü sermaye girişi reel döviz kurunu baskı altına aldığından Türk Lirası aşırı değerlenmiştir. Bunun sonucunda ithal malları tüketimi artarken ihracat azalmış ve 9,8 milyar dolarlık rekor bir cari açık meydana gelmiştir (Yeldan, 2003). Ayrıca, bankacılık kesiminin son derece kırılgan ve hassas olduğu IMF ve hükümet tarafından bilinmesine rağmen, bankacılık reformlarının programın uygulamaya konulmasından önce (ve sonra) yapılmamış olması büyük bir hata olarak kabul edilmektedir (Yentürk, 2003: 22).

IMF’nin hatalı olduğu konusunda Merkez Bankası eski başkanı Ercan Kumcu özetle, IMF’nin Türkiye’nin piyasa şartlarını anlamadan uyguladığı geniş çaplı anti enflasyonist programın başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmiştir. Ayrıca, Kasım ayında döviz talebinin artışından kaynaklanan faiz artışına, Merkez Bankası net iç varlıklar (NİV) hedefini gerekçe göstererek müdahale etmemiş ve yüksek faiz oranları, zaten sağlıklı olan bankacılık sektöründe bozulmaya neden olmuştur (Günel, 2001: 1037).

Mahfi Eğilmez ise, “Fischer Yanılgısı” adlı makalesinde (Eğilmez ve Kumcu, 2001: 221); “Türkiye’nin

bankacılık sisteminde var olan sorunlar zamana yayılarak çok dikkatlice ele alınıp çözümlenmesi gerekirken, IMF ve Dünya Bankası, bu gerçeği göz ardı ederek, Türk Bankacılık Sistemini aşırı hızlı bir dönüşüme zorladılar. Bu aşırı zorlama, bankalar arasında güven bunalımı yaratmış ve bankalar birbirlerine olan kredi hatlarını kesmişlerdir. Bu gelişme bankacılık kesiminde bir likidite krizine yol açmıştır. IMF başkan yardımcısı Fischer, likidite krizini yanlış algılayarak bunun bir “döviz hücum krizi” olduğunu açıklamıştır. Bu çerçevede, IMF bu gelişmeyi TL’ye yönelik bir spekülasyon saldırı olarak kabul etmiş ve Merkez Bankası’na dövizdeki spekülasyon talebin önünü kesmek için sisteme likidite vermemesini tavsiye etmiştir. Bunun sonucunda önce faizler anormal düzeyde yükselmiş daha sonra ise likidite krizi döviz krizine dönüşmüştür”. Eğilmez’e göre, krizin tek nedeni Fischer ve IMF yetkilileri tarafından yanlış teşhis ve tedavi yapılmasından kaynaklanmıştır. Şubat Krizi bu yanlış teşhis ve tedavinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Şubat Krizinden sonra IMF döviz kurunu serbest dalgalanmaya bırakılmasını istemiş bu kez de yanlış teşhisin maliyeti TL’nin devalüasyonunun yanında yüksek faiz ve enflasyondaki artış olmuştur.

IMF Türkiye’de kriz çıktıktan sonra sorumluluğu sadece Türkiye hükümetine yüklemek için “sorumluluk yapısal reformları yapmayan, doğru politikaları uygulamakta geciken hükümetindir” söylemini geliştirmiştir. Ancak, “yapısal reformlardaki gecikme ile finansal kriz arasında hiçbir nedensellik bağı bulunmamaktadır” (Boratav, [http://www.bilkent.edu.tr/%7EyeldanbsYazilar\\_Uye/Boratav\\_IMF.html](http://www.bilkent.edu.tr/%7EyeldanbsYazilar_Uye/Boratav_IMF.html)). Ayrıca, Türkiye’de yaşanan krizlerin nedeni Türkiye’nin ekonomik yapısı ve yönetim yetersizliğidir. Yani krizlerin nedeni konjonktürel olmaktan çok yapısaldır.

Krizler, ders alınmadığı ve krize neden olan yapısal sorunlar çözülmediği müddetçe, uygulanan politikalara ve konjonktüre bağlı olarak tekrar edecektir. Kasım 2000 krizinde NİV hedefi gerekçe gösterilerek Demirbank'a doğrudan kredi verilmemesi ve dalgalı kur sisteminin 7.6 milyar dolar döviz satmak zorunda kaldıktan sonra ilan edilmesi gibi zamanlama veya öngörü yetersizliği gibi uygulamalarda krizlerin boyutunun büyümesine yol açmaktadır (Günel, 2001: 1038).

Kumcu ve Eğilmez'in görüşlerine katılmamak imkânsızdır. Krizlerin ortaya çıkmasında ve zamanında önlememesinde IMF'nin büyük rolü görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin yapısal sorunları ve önlemlerin alınmasında zamanlama hatası yapan ve alınacak önlemler konusunda IMF'yi ikna edemeyen ekonomi yönetiminin de krizlerin ortaya çıkmasında önemli etkisi olduğu unutulmamalıdır.

### **2.3. Finansal Krizleri Önlemek İçin IMF Reformunun Önemi**

1994-2001 yılları arasında yaşanan finansal krizler (özellikle Asya Krizi), yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı ülkelerin, dış şoklara karşı zayıflıklarının azaltılması için ekonomik ve finansal sistemlerini gözden geçirmeleri gerektiğine ve uluslararası finansal sistemin yeniden yapılandırılması fikrini ortaya koymaktadır. Kriz dönemleri boyunca IMF birinci başkan yardımcısı olarak görev yapan Stanley Fischer, uluslararası finansal sistemin reformu için önerisi, IMF'nin krizlerde uluslararası son kaynak mercii ve kriz yöneticisi rolünün güçlendirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu yeni rol sayesinde uluslararası sermaye hareketlerinin artması nedeniyle finansal sistemin yaşadığı krizlerin sıklık ve hızının düşmesine yardımcı olacağı ifade edilmektedir (Fischer, 1999: 3).

Frederic Mishkin 2001 yılında yayınladığı "The International Lender of Last Resort: What are the Issues?" adlı makalesinde Stanley Fischer gibi, IMF'nin uluslararası son borç verme mercii olarak uluslararası finansal sistemin düzeltilmesinde önemli rol oynayabileceğini iddia etmektedir. Ancak Mishkin, IMF'nin bu rolü mevcut haliyle başaramayacağını ifade etmektedir. Çünkü, IMF'nin verdiği kredilerde ahlaki tehlike oluşmaktadır. Bu tehlikeye karşı sekiz ilke önermektedir. IMF, bu ilkeler doğrultusunda kendisini yenileyebilirse son kaynak mercii olarak düzenleyici rolünü yerine getirebileceğini aksi halde bu rolü başaramayacağını savunmaktadır. Mishkin'in öne sürdüğü sekiz ilke aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Mishkin, 2001: 18).

1. Finansal sisteme olan güveni yeniden inşa etmek gerekmektedir,
2. Finansal sistemin yeniden işlemeye başlaması için gerekli likiditeyi sağlamak,
3. Mümkün olduğu kadar hızlı likidite sağlamak,
4. Gelir gider dengesini düzeltmek,
5. İflas etmiş (başarısız), kurumların yöneticilerinin cezalandırılması,
6. Geleceği yeterince tahmin edebilecek, gözetim ve denetimin teşvik edilmesi,
7. Gerekli reformları yapma konusunda ciddi olan ülkelerle son kaynak mercii ilişkisine girmek,
8. Son kaynak mercii olarak sadece kısa dönem periyotları içinde ve sıkça olmamak üzere faaliyette bulunmaktır.

Fischer'in önerisi pek çok iktisatçı tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştiriler öncelikle IMF'in bir merkez bankası gibi serbestçe likidite yaratamayacağı şeklinde bir itiraz ve IMF'nin acil durumlarda

yavaş hareket ettiği yönünde toplanmaktadır (Günel, 2003: 11). Ayrıca Stiglitz, Fischer'i eleştirirken vurguladığı en önemli nokta, IMF'nin son kaynak mercii rolü ancak sabit döviz kuru sisteminde faydalı olabilir. Serbest kur sisteminde bu rolün bir anlamı bulunmamaktadır. Çünkü, son kaynak mercii olmak bir tür döviz kuru seviyesi garantisini sağlamakla ilgili olduğunu savunmaktadır (Stiglitz, 2003b: 129). Ancak sabit döviz kuru sistemlerinin de krizlerin oluşumuna katkı sağladığı görüşü Mishkin tarafından "Asya Krizi'nden Dersler" adlı makalesinde (1999) savunulmaktadır. Dolayısıyla IMF'nin bu rolü yerine getirirken sabit kuru değil de esnek kuru düşünmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

IMF'nin, uluslararası krizlerde son kaynak mercii rolünü şu haliyle oynayabilecek bir örgütlenme içinde olmaması, son krizlerle birlikte kurumun reforme edilmesi düşüncesi geniş bir destek bulmaktadır. Özellikle IMF'nin faaliyet alanının genişlemesi (ülkelerin fakirlik problemleriyle ilgilenmesi, istihdam ve çevre kirliliği konularında girişimde bulunması v.b.) reform çağrılarının artmasında etkili olmaktadır. Reform arzularındaki ortak nokta; IMF'nin odaklandığı şeyin kriz yönetimi ile ilgili sorunlara indirilmesi veya sınırlandırılması olmaktadır (Mishkin, 2001: 20-22).

Stiglitz, IMF'nin son haliyle krizleri önlemede başarısız olacağını bunu başarmanın yolu olarak önerdiği en temel reform olarak "IMF'de zihniyet değişiminin gerekliliğini" savunmaktadır. Yani IMF, alternatif görüşler karşısında dışlayıcı tavır takınmaması, aksine alternatif görüşleri cesaretlendirici uygulamalar yapmalıdır. "Fikirler pazarındaki rekabet, en azından mal ve hizmet pazarındaki rekabet kadar önemlidir". Diyerek demokrasi vurgusu

yapmaktadır (Stiglitz, 2002b: 15). Bunun içinde hesap verilebilirlik, açıklık ve şeffaflık gerekmektedir. Stiglitz'in reform önerileri demokrasi vurgusuyla birlikte aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Stiglitz, 2003b: 130-133).

1. IMF, krizlere odaklanmalıdır, yani faaliyet alanını daraltarak orijinal kuruluş amacına geri dönmelidir.
2. IMF, faaliyet modunu değiştirmelidir; IMF ülkelere programlarını dayatmamalı, alternatif programlar sunabilmelidir. Alternatifler arasındaki seçim politik süreç içerisinde yapılmalıdır.
3. IMF'nin yönetim yapısı reforme edilmelidir, yukarıda da vurgulandığı gibi yönetim yapısının demokratikleşmesi önerilmektedir çünkü IMF'de G-7'ler ve özellikle ABD belirleyicidir. Kurumda yalnızca ABD'nin veto gücü bulunmaktadır. Bu durum da bağımlılığı artırılmaktadır. Bu bağımlılıktan kurtulmak için kararların oylanmasında değişik bir sistem getirilerek mümkün mertebe adil ve eşit bir oylama geliştirilmesi gereği savunulmaktadır.

Stiglitz; IMF'nin politik bağımsızlığının ve kaynak tabanının genişletilmesi görüşüne karşı, muhakkak bir hesap sorulabilirlik yolu olması gerektiğini yoksa tam bağımsız ve hesap sorulamaz olmak uluslararası finansal sisteme zarar verdiğini ifade etmektedir. Ancak Mishkin, reform düşüncesinin oldukça geniş bir desteğe sahip olmakla birlikte IMF'nin bu konuda eğiliminin olduğu pek de net olmadığını vurgulamaktadır. Ancak, IMF'nin başarı için kendisini reforme etmesi gereği ortadadır. Bu konuda Günel'in önerileri

aşağıdaki gibi özetlenmektedir (Günel, 2003: 13).

1. IMF, her ülkeyi farklı şekilde analiz etmeli ve ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik şartlarını dikkate almalıdır.
2. IMF, her ülkenin yapısal karakteristiklerini ve problemlerini hatta her krizin özelliklerini hesaba katmalıdır.
3. Problem ya da kriz yaşayan ülkelerin hükümet ve bürokratları IMF ile müzakere ederek, ülkelere özgü şart ve problemler konusunda IMF'yi ikna etmelidirler. Kısaca ülkelerin ve bürokratların IMF'ye körü körüne boyun eğmesi eleştirilmektedir.

Günel'in belirttiği gibi IMF, reforme edilmeden son kaynak mercii olarak rol oynayamamakta ve krizleri önleyememektedir. Çünkü, bir krizi zamanında önleme konusunda hareket etmekte gecikmektedir. Türkiye Kasım 2000 Krizinin gösterdiği gibi net iç varlıkları sınırlama gibi her krize aynı reçete ile yaklaşmak işe yaramamaktadır. Hatta IMF, Kasım 2000'de NİV sınırlaması ile Şubat 2001'de Krizin derinleşmesi ve sistemik krize dönüşmesinde rol oynamıştır.

### **Sonuç**

Kurulduğu günden itibaren uluslararası finansal yapıyı etkileme ve düzenleme yetkisine sahip olan IMF; sabit kur sisteminin çöktüğü 1973 sonrasında da etkinliğini devam ettirmiştir. Özellikle 1990 sonrası yaşanan finansal krizlerde IMF, krizleri önceden öngöremediği, hatalı iktisat politikaları ve ülkelerin iç dinamiklerini hesaba katmamak vb. konularda sürekli eleştirilmektedir. Bu görüşlerde haklılık payı da bulunmaktadır. Ancak, IMF'nin sorumluluğunun yanında ülke ekonomilerinin sorunlarını IMF'ye

yeterince anlatmayan hükümetlerin de büyük kusuru olduğu unutulmamalıdır. Kısaca krizlerde tüm sorumluluğun IMF'ye verilmesi ve tek suçlu ilan edilmesi doğru gözükmemektedir. Ayrıca, IMF sorumlu ekonomilere, ilgili ülkenin isteği üzerine bir program uyguladığı da unutulmamalıdır.

Asya ve Türkiye Krizlerinde IMF'nin ülkeleri krizden çıkarma girişimleri sert bir şekilde eleştirilmektedir. Çünkü bu kurtarma girişimleri, batılı bankaların borç kredilerini geri almalarını sağlamakta ve gelişmekte olan bu ülkeler daha büyük borç yükleriyle baş başa kalmaktadır. Aslında bu kurtarma girişimleri borç krizlerine katkıda da bulunmuştur. Çünkü bu kurtarma faaliyetleri, kötü borç alma ve kullanma alışkanlığı nedeniyle ülkeleri olumsuz yönde (kredi kullanımında) etkilemiştir.

IMF, ülkelerin krize girmemesi için üye ülkelerin sermaye piyasalarını liberalize etmelerini zorunlu hale getirmelerini önermektedir. Çünkü sermaye piyasaları liberalleşmeden ülkelerin yabancı yatırımcıları çekemeyeceğini iddia etmektedir. Ancak, Çin örneği bu iddiayı sarsan bir örnek olmaktadır. Bilindiği gibi Çin, sermaye piyasasını liberalleştirmemesine rağmen diğer bütün gelişmelerden çok fazla daha fazla yabancı sermaye yatırımı çekmektedir.

Stiglitz'e göre; küresel ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla tesis edilmiş bir kuruluş olan IMF'nin sıkı para ve sıkı maliye politikalarının sonucu olarak istikrarsızlığa katkıda bulunmaktadır. Sermaye piyasaları ve mali piyasaların yeterli olgunluğa ulaşılmadan liberalize edilmesi son yirmi yılda ortaya çıkan krizlerin esas sebebi olmaktadır. Krizlerin olmaması veya etkisinin minimuma indirgenmesi için IMF'nin "kendini reforma tabi tutması gereği" vurgulanan en önemli öneri olmaktadır. IMF; daha

demokratik bir yönetim anlayışı ile krize odaklanarak her ülkeye ayrı analizler yapılmalıdır. Ayrıca, son kaynak mercii görevini eksiksiz yerine getirmeli ve finansman ihtiyacı olan ülkelere acil ve etkin kaynak sağlamalıdır.

Finansal krizlerin hiç olmaması temennisi sıcak para hareketlerinin hiç olmadığı veya yasaklandığı bir dünyada

gerçekleşebilir. Globalleşen bir dünyada ise, bu hareketin durdurulması mümkün değildir. Krizlere uğramamak veya krizlerden az etkilenmek için uygulanabilecek en uygun çözüm spekülörlerin müdahale edemeyecekleri kadar sağlam ve tutarlı ekonomik politikalar izlemekten geçmektedir.

### **Kaynakça**

- Akdiş, M. (2000), Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye, Beta Yayınları: 983, 1. Baskı, İstanbul.
- Aktan, C. C. ve Hüseyin Ş. (2001), “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 42, Kasım-Aralık, Ankara, ss. 1225-1230.
- Alp, A. (2003), “Küreselleşmenin Mali Piyasalar Üzerine Etkisi”, Finans- Politik ve Ekonomik Yorumlar, Yıl 40, Sayı 473, İstanbul, ss. 21-31.
- Arın, T. (1988), “Asya Krizi ve Kriz Yönetiminde Hegemonya”, İktisat Dergisi, Sayı: 375, s. 5-20.
- Boratav, K. [http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldanbs/Yazilar\\_Uye/Boratav\\_IMF.html](http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldanbs/Yazilar_Uye/Boratav_IMF.html), 15.10.2005.
- Çarıkcı, E. (2001), “2000-2001 Yılı Ekonomik Krizlerinin Sebepleri ve Sonuçları”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 41, Eylül-Ekim, Ankara, ss. 475-490.
- Demir, G. (1999), Asya Krizi ve IMF, Der Yayınları: 260, İstanbul.
- Eğilmez, M. ve Ercan, K. (2001), Krizleri Nasıl Çıkardık? Createive Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- Eğilmez, M. (2002), “IMF ve Türkiye”, <http://www.mahfiegilmez.nom.tr/>, 12.10.2005.
- Ertuna, Ö. (2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizler, Nedenleri ve Çıkış Yolu”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 41, Eylül-Ekim, Ankara, ss. 491-510.
- Fischer, S. (1998), “The Asian Crises: A Wiew From The IMF”, Washington, D. C. <http://www.imf.org/external/np/speeches/1998/012298.htm>, 24.12.2004.
- Fischer, S. (1999), “On the Need for an International Lender of Last Resort” The American Economic Association and the American Finance Association, New York, , January 3, <http://www.imf.org/external/np/speeches/1999/010399.htm>, 20.01.2005.
- Grenville, S. (2004), “The IMF and Indonesian Crisis”, Bulletin of Indonesian Economic Studier, Vol: 40, No: 1, 77-94.
- Günel, M. (2001), “Krizler IMF’nin Rolü ve Türkiye”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 42, Kasım-Aralık, Ankara, ss. 1029-1040.
- Günel, M. (2003), “Crises, Stabilization Policies, The Role of The IMF, and The Case of Turkey: Is this "the Vicious Circle of the IMF", (Is the IMF Preventor or Creator of Crises?)”, California State University, November, Los Angeles.
- Kansu, A. (2004), Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri, Derin Yayınları, İstanbul.
- Karluk, R. (2002), Uluslararası Ekonomi, Beta Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Kıbrıçoğlu, A. (2001), “Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001”, Yeni Türkiye Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 41, Eylül-Ekim, Ankara, ss. 174-182.

- Kutan, A. M. ve Brasukra, C. S. (2003), "Investor Reaction to IMF Actions in The Indonesian Financial Crisis", Policy Reform, September, Vol: 6 (3), D.C. Washington, 181-190.
- Mishkin, F. S. (1999), "Lessons From The Asian Crisis", <http://www0.gsb.columbia.edu/faculty/fmishkin/PDFpapers/w7102.pdf>, 10.10.2005.
- Mishkin, F. S. (2001), "The International Lender of Last Resort: What are the Issues?", Uris Hall 619, Columbia University, 10027, New York.
- Seyidoğlu, H. (1994), Uluslararası İktisat, 10. Baskı, İstanbul.
- Seyidoğlu, H. (2003), "Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Azgelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", Doğuş Üniversitesi Dergisi, 4 (2), İstanbul, ss. 141-156.
- Soyak, M. [http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl\\_gos.php?nt=202](http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=202), 10.11.2005.
- Stiglitz, J. E. (2001), "Failure of The Fund: Rethinking The IMF Response", Harvard International Review, Vol. 23, No: 2, Cambridge, ss.14-19.
- Stiglitz, J. E. (2002a), Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, Çev. Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural, Plan B Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul.
- Stiglitz, J. E. (2002b), "Globalizasyon and the Logic of International Collective Action: Examining the Bretton Woods Institutions", <http://www2.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/papers.cfm>, 23.12.2005.
- Stiglitz, J. E. (2003a), "An IMF Report Card", Time Canada, Vol: 162, Issue 12, s. 32-34.
- Stiglitz, J. E. (2003b), "Democratizing the International Monetary Fund and World Bank: Governance and Accountability", <http://www2.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/papers.cfmk>, 23.12.2005.
- Tobin, J. ve Gustav, R. (1998), "Flawed Funds", New Republic, Vol. 218 (10), ss. 16-17.
- Yeldan, E. (2003), "Türkiye Ekonomisi ve IMF Politikaları", <http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/BaskentSunus2003.pdf>, 12.09.2005.
- Yentürk, N. (2003), Körlerin Yürüyüşü/Türkiye Ekonomisi ve 1990 Sonrasında Krizler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, Aralık, İstanbul.